

ERDÉLYI LEVELEK (VII.)

Uraim!

Megküldöttem Önnek a Zord Idő legutóbbi számát, bizonyára észre vette azt a néhány sort, mit válaszképpen írtam Emil **Isac** levelére. *Tollnak és kormánypálcának* mérhetetlen távolságáról beszéltem, vagy igazabban szólva: két szóval s egy sóhajjal tértem napirendre fölötte. Ahányszor tollat fogok – akárha csak hogy Önnek írjak is –, eluralkodik rajtam valami bénaság. Miért írni? Minek? És minden sor, amit leírok, csak parafrázisa egy ki nem mondott feleletnek.

Hol vagyok már a büszkeségtől, mellyel a gyors sajtó mellett állni szoktam? Ütemes zakatolása: győzelmi induló volt, a kirakott ívek százai: az én katonáim... Unt kötelességgel még ott állok ma is, a kirakott ívek százait legszívesebben szélnek ereszteném s a gép monoton zajából csak annyit hallok: „Beszélhetsz, jó vitéz.”

(Weiter dienen!)

Még jó, hogy ez a belső, lelki parancsszó néha magamhoz térít. Mert külső ösztönzést sohasem kapok.

Uram! Hogy itt hogy bánnak a toll emberével!

Ez az utolsó sor ugye emlékezteti a versre, mit Kiss József írt *Izsó halálára*, és azt várja, hogy itt is most következnek

„... nagy, súlyos vádak,

Hogy itt a művésszel hogy bánnak...”

Nem következnek. Sem sérelmek, sem mulasztások felett itt seregszemlét nem tartok. Ha azt tenném, igazságtalan általánosítások terére tévelyednék. Az írott betű sorsát ha tekintem: sok értetlenséggel szemben sok megértés is már szemben áll. Sok (és sokszor csak pózolt) kicsinyléssel szemben – imponáló helyekről eredő nagyra értékelés. Van, kire gondolnom, mikor írok, és nincsen nap, melyen egy meleg kézszorítást meg ne keressék. És mégis: hivatlan vendég itt a toll munkája, s értetlen furcsa figura az író maga.

A toll embere: ezt a szót jobban szeretem. Az „író”-nak fogalmi értéke kevesebb, a „toll embere” alatt én többet értek. Érték alatta: csupa komolyságot, semmi műkedvelést. Értém alatta: az embert, ki egyetlen életlehetőségének az írást látja, kinek az író toll: ásója, ekéje, kalapácsa és töltött fegyvere. Értém alatta: az embert, ki társai küzdelmének nemcsak látója, hallója, hitvány másolója, de aktív részese. Akinek nincs fellegvár olyan magas, nincs kazamata mély, hogy megvívásukra tollát csekélynek becsülje. Aki hisz magában, és bízik tollfegyverzetében. Aki egy szál gyertya mellett, külvárosi szoba íróasztalánál, miniszterekkel és diplomatákkal verekszik; aki ez egyetlen küzdelemben is lát a maga számára győzelmi lehetőséget, mert intuíciójának a lehetséges támadási pontok mind láthatók. Aki céljai szolgálatában eszközt nem válogat: tollát, ha kell, karddal cseréli fel. A *tettnek* kombattáns katonája ő.

Önnel szemben, Uram, nem kell magyarázkodnom. Ha „ecce homo” kiáltással Zolára mutatok, ön nem kiált „apage Sataná”-t, s nem búvik Flaubert háta mögé. Carlyle-om elébe érvül nem dobja Dickenst, Thackeray-t, *profétáimmal* és hitvallóimmal szembe nem állít „l'art pour l'art” íróművészeket. Nem is állíthat, nem is állít, mert tudja, hogy e nagyok közül is a legnagyobbak hitvallói és mártírjai voltak a magát tetre váltó gondolatnak. (S ha kik Tolsztoj nagyregényeiben nem látják az „eltévelyedett” apostolt, s ha kiket az sem győz meg, hogy *Feltámadása* az evangéliumi írások után keletkezett, – kell-e vitáznom az ilyenekkel?)

De ha jóhiszeműen igaznak és megfontoltan igazságosnak tetszenék is az „író”-nak és a *toll emberének* szembeállítás – mégis ma én úgy látom, hosszú időn még: a toll emberét kell

preferálnom. Gondolom és vallom, hogy az írás birodalmának királyi széke ma ezt a dinasztíát illeti.

Idáig érzem a szelíd mosolyt, s a kérdést, mely arcán átvonul: „Nos, miért nem foglalja el?” S mert tudom, hogy az ön mosolya csakugyan szelíd és önkéntelen, válaszolok is. A trónfoglalásért a harc folyik, és királyok között is király lesz a toll embere. Arzenálja nem lesz, ágyúkat nem gyártat, de lélekszámra mindenkiénél nagyobb lesz serege, és rezervái kimeríthetetlenek.

A harc folyik. S a harcnak vannak sebesültjei. Egy a sebesült közkatonák közül, én írok önnek, én panaszolom: itt a toll emberével hogy bánnak. Közöny, közöny, közöny, – a legjobbaknak *is e harc igazi természetével* szemben fájó értetlensége, s a tíz ujjamon elszámolható, mindent értő, mindent lát keveseknek is – lázító egykedvűsége!... Hagyján! De magának a küzdő tábornak belső zűrzavara! A sok fegyelmezetlen, ki belső elhívottság nélkül tollfegyvert ragadott és táborunkba állt: (üres koponyákat takaró sok fényes sisak!) oktalan elégületlenség szülte lázadó moraj! Álöltözetben közénk keveredő írásellenségei... Presztízsünket bérlő, írónevünkkel visszaélő darutollas írástudatlanok... Szédítő káosz, ködön, füstgomolyon alig átvonagló egy-két gondolatsugár.

(Weiter dienen!)

Persze hogy tovább! Csak győzhet, vagy meghalhat a *tettnek* kombattáns katonája.

Zord Idő, 1920. 16. szám